



A

-SCHOLAR

סטודנטים כותבים לאסכולה

מהקלפי למהפכה

אביגיל זריצקי

ל

כל המהפכות הידועות שלמדנו עליהן בשיעורי היסטוריה נמצא מכנה משותף. ראשית, כולן החלו מהרצון הטהור של החברה לשנות את הסדר הקיים, ושנית, מתוך ההבנה שהשינוי יכול לבוא רק מאיתנו. כך למשל, המהפכה הנאוליתית, או בשמה האחר, המהפכה החקלאית, הייתה המהפכה הראשונה בתולדות האדם שהתרחשה לפני כ-7,000 שנה. הגורם העיקרי למהפכה היה האקלים החם והיבש לאחר סוף עידן הקרח שהביא להתפתחות ענף התבואה וכפה להתיישב ליד מקורות מים. תהליך הפיכתה של החברה מנוודית לחקלאית היה ארוך ואטי. החקלאות חייבה את האדם לחשוב על העתיד הרחוק ולחסוך, וחקלאי אשר לא שמר זרעים לשנה הבאה סבל מרעב. הצורך בחיסכון הוביל לעודפי ייצור ולפריחת סחר חליפין ומסחר ואף הצמיח מקצועות חדשים. במילים אחרות כבר אז הבין האדם שלמהפכות יש מחיר והחלחול שלהן לסביבה יכול להימשך שנים. לאחר מכן הגיע תורן של מהפכת הדפוס, המהפכה התעשייתית, מהפכות אזרחים ושלל מהפכות אחרות.

ומה קורה לרוח המהפכנית אצלנו? הרצון בשינוי מהפכני בהחלט קיים גם בחברה הישראלית, ובעידן האינטרנט הרצון הזה זוכה לביטוי רב יותר ומצליח לחלחל פנימה. אך למרות זאת, מהפכה או אפילו תמורה משמעותית לא מתרחשות. מה מונע מהחברה הישראלית לקום ולזעוק את זעקתה באופן שיחולל מהפכה חברתית אמיתית, כלומר כזאת שתישאר עימנו זמן רב?

הסיבה הראשונה שמהפכות לא באמת מצליחות בישראל היא שחיקת ההון החברתי, כלומר, הקשר הנוצר בין חברות ואנשים. הון חברתי נוצר מאזרחים אכפתיים ואקטיביים, מעורבות, עשייה ואמון – כל אלה יוצרים חברה טובה, מוצלחת ומתקדמת יותר. בעבר השקענו ביצירת קהילות אקטיביות ושיתופיות, והחברה עודדה יצירת קשרים חברתיים לטווח ארוך. גם ברמה האישית החברה עודדה יותר פתיחות חברתית ופחות הסתגרות. מבחינת המטרות הלאומיות הייתה, כך נדמה, מטרה

משותפת, אידאולוגיה שהניעה אותנו למרות חילוקי הדעות. כלומר אם בעבר יכולנו להתבונן זה בזה מעבר למחלוקת האידאולוגיות, הרי כיום השיפוט האידאולוגי גובר על הקשר החברתי ומעכיר את הלכידות החברתית. "ימין" ו"שמאל" נעשו מילות גנאי, והטינה השוחקת בין הצדדים חזקה יותר מהרצון לאחדות.

הסיבה השנייה שבגללה טרם התחוללה פה מהפכה היא תודעה כוזבת שהשתרשה בחברה הישראלית ומסרבת להרפות. המונח "תודעה כוזבת" מקורו במרקסיזם והוא מצביע על חוסר התאמה בין תפישות, ערכים ואידאולוגיות של בני אדם לבין מיקומם בחברה. במילים אחרות, תודעה כוזבת מתבטאת כאשר אידאולוגיה שולטת במודעות של אדם או חברה מדוכאים באופן שמצדיק או משמר את הדיכוי.

לאמצעי התקשורת בישראל יש חלק נכבד ביצירת תודעה כוזבת בקרב מרבית הישראלים. הטלוויזיה מציגה בפנינו ריבוי דעות מדומה באמצעות התמקדות בנרטיב האישי ובסיפורי הצלחה – מעין סיפורי סינדרלה – היוצרים מציאות אסקפיסטית בחברה הישראלית. וכך, במקום ש"מעמד הפועלים" הישראלי יבין שהוא משתייך למעמד הפועלים, וכתוצאה מכך יתגבש ויפתח תודעה מעמדית, הפועלים ממשיכים לממן את המעמד השליט ולאמץ את הנרטיב שהוא מכתוב להם מנקודת מבט מתנשאת ושליטה. אפשר לראות זאת במערכות בחירות כאשר "הפרולטריון" (מעמדות העמלים, הפועלים) ממאן פעם אחר פעם לבחור בשינוי או להתאגד לשם יצירת שינוי.

השינוי התודעתי פשוט וראוי שיתחיל ברמת המיקרו. חיי היומיום. יוקר המחיה, פערים חברתיים, שחיתות – כל אלה אמורים להעסיק את הציבור יותר מבעבר. החברה שלנו צריכה לייצר אידאולוגיה שלטת חדשה, כזאת שתבטא רצונות ומטרות משותפים ללא הבדלים של דת, גזע, מין, לאום ועוד. יש ליצור מטרה משותפת חדשה על ידי יוזמות לעידוד קהילתיות ותרומה לזולת. במקום "יום המעשים הטובים" פעם בשנה, להנהיג זאת פעמיים בחודש, כדי להטמיע שלא מדובר באקט חריג ונדיר. השלטון ילך בעקבותינו אם יפנים שזה רצונו של העם – לשתף פעולה כקהילה ולהיות מחויבים לעתיד טוב יותר. אז יהיה סיכוי שייבחרו מנהיגים אחרים, טובים יותר. ■

הצד האנושי של ראש הממשלה

גיא פלביאן

גם כשהנאום המשיך, נתניהו לא "התעשת". הוא הרשה לעצמו טעות פרואידיאנית כמו "הזקפים" (במקום "נזקפים") ולא ניסה להתגבר על התרגשותו כשהוא מצהיר שזה "הישג מדהים". בפעם הראשונה נדמה היה שנתניהו השיל מעליו את הקליפה. גם בנאומי ניצחון בעבר הוא היה מתוסרט מאוד, מוקפד, כמעט-רובוטי. הפעם הוא התרחק מהמיקרופון תוך כדי נאום כדי לחבק את רעייתו ולעצור באמצע כדי להצטרף לקריאות התמיכה בה.

חלק מההתנהגות הזאת נבע מתחושת הקלה לאחר חשש אמיתי שהוא לא ייבחר שוב. ובכל זאת, גם לבחירות הקודמות נלווה חשש שנתניהו לא ייבחר, חשש שגובה בסקרים לא מחמיאים. בבחירות 2015 נאום הניצחון שלו היה הרבה יותר קר ופחות רגשי. מדוע? מה גרם לנתניהו של 2015 להפגין "שביעות רצון" ואילו לנתניהו של 2019 להפגין אושר של ממש? ייתכן שההאשמות הפליליות הקשות, שלוו בחוסר אמון תקשורתי קיצוני עשו את שלהן. במהלך מערכת הבחירות האחרונה האשים נתניהו את התקשורת שהתעלמה מההישג של הכרה ברמת הגולן. זוהי הייתה טרוניה אמיתית, כנה, שחשפה צורך בהכרה ציבורית, אולי אפילו אהבה. העובדה שבבחירות הומחש כי קבוצות ציבור גדולות יותר תמכו בראש הממשלה אפילו יותר מבפעם הקודמת – עם כל ההאשמות שהוטחו בו – שינתה משהו ביחסו אל הניצחון, שהפך לרגע של אושר אמיתי עבורו. להערכתו, בפעם הראשונה ראינו את נתניהו מאושר באמת. הוא לא רק חווה אושר, אלא גם הראה לנו אותו. בלילה ההוא נתניהו הסיר לראשונה את החסמים וההגנות שאנחנו כה רגילים אליהם ונתן לנו הצצה קטנה, וכנראה גם חד-פעמית, לעולם הרגשי שלו. ■

א לו שהצליחו להישאר ערים בליל הבחירות באפריל 2019 וצפו בנאמו של ראש הממשלה בנימין נתניהו, התרשמו שלא מדובר בנאום-ביבי קלאסי, מהסוג שציפינו לו. לפני שביבי החל את נאומו, אפשר היה להבחין שמשוה השתנה בהתנהגותו. אמנם היו לחיצות יד רשמיות וחייבוקי חובה, אך היו כמה אנשים שזכו לחיבוק אמיתי ואוהב. אחרי שסיים את סבב הברכות בקרב חברי סיעתו, עלה נתניהו אל הבמה יחד עם אשתו ונעמד מאחורי הפודיום. ואז העניק נשיקה לרעייתו על שפתייה. נתניהו מגן מאוד על שרה ותומך בה בפומבי, אך נשיקה כזו בפומבי היא אקט חריג יחסית עבורו. בשלב זה ציפינו שירגיע את הקהל ויפצח בנאום מוכן מראש, ושוב הופתענו. הקול הדומיננטי, המשפטים הברורים וההפסקות המתוחות והמעושות שאליהם התרגלנו, התחלפו בטונציה ובאינטונציה שונות לגמרי. "אנחנו אוהבים אתכם", הוא אמר בחיוך רחב. אבל נתניהו לא סתם אמר "אוהבים" הוא כמעט צעק את זה לקהל, ברגש לא מוכה כן זה המשיך: נתניהו גירד בראשו ואמר כי הוא למד כמה דברים, כמו לנקות את השפתון של אשתו משפתו, ובזמן שהוא ניגב את פיו במפתית הוא צחק אל הקהל והרשה לעצמו להפגין מבוכה קלה. לא זכור לי שראינו אי פעם את נתניהו במבוכה, בוודאי לא בעניינים אישיים.

32

לכו עם הבחירה שלכם

טלאור דטאוקר

אנו נוטים לקנא באחרים שנראים לנו חופשיים, מצליחים ומפורסמים בתחומם, אך אין ודאות שהם באמת כאלה. לא בטוח שבתוך ביתם ובחיהם האישיים הם באמת חופשיים בבחירותיהם ואינם כבולים למציאות מחייבת בניגוד לרצונם. זו גם הסיבה שלעתים קרובות אנשים מפורסמים או מצליחים מתקשים לקיים יחסים בינאישיים מאושרים – יש להם כסף אבל אין להם אפשרות בחירה אמיתית והם מרגישים כבולים לדרך חיים שנקבעה עבורם. גם בבחירות דמוקרטיות, שבהן כל אחד אמור להצביע על פי מצפונו ואמונותיו, בבחירה חשאית נטולת לחצים, אף אחד לא באמת תמיד חופשי לומר את דעתו ואת כל אשר על לבו. מכל עבר ישמע הבוחר קולות שינסו לתעל

בחירה מתחילה בהתלבטות, בגיבוש זהות ועמדה. בחירה היא הזכות לחופש, להחליט מה טוב בשבילי ומה לא, לאיזו קבוצה להשתייך ובאיזו דרך לבחור. משום כך עצם הבחירה בדרך מסוימת מגלמת בתוכה לקיחת אחריות לגבי התוצאה – טובה או גרועה.

לכן לקראת בחירה חשובה הכרחי לעצור ולחשוב האם קרה בעבר שליבנו אמר דבר אחד בעוד הסביבה אמרה משהו אחר לחלוטין. פעמים רבות, כך ניווכח, דווקא נטיית הלב צדקה בעוד הסביבה שניסתה למשוך לכיוון המקובל היא זאת שטעתה ובגדול. לכן, אם אנו מאמינים בקו פעולה מסוים, עלינו לנקוט אותו, גם אם ספקנים כלפינו, ולבחון בעצמנו האם קו הפעולה מתאים לנו ומניב תוצאות. שינוי הבחירה צריך לבוא מתוכנו ולא מתוך לחץ חברתי או סביבתי. ■

אותו ולהפעיל עליו לחצים לבחור במה ש"טוב באמת בשבילי" או "בשביל המדינה". ואכן, לפני בחירות כולם מבטיחים רק טוב. כך עלולה להתערער יכולת הבחירה בין "טוב" ל"רע".

חלק מהבחירות שלנו משמעותיות, כגון הבחירה באורח חיים, מקום עבודה, מקום מגורים או פרטנר לחיים. כאשר בחירותינו מושפעות מלחץ סביבתי התוצאות עלולות להיות שליליות. לעתים קשה לקבוע אם החלטה חשובה התקבלה מתוך לחץ חברתי של הסביבה או מתוך החלטה עצמית שקולה.

בחירה ולא בריחה

יעקב פרידלנד

בתוך המהומה וקריאות המפלגות השונות להצביע לרשימתן, קיימת קבוצה גדלה והולכת של אנשים שנמנעים ואינם מצביעים. הסיבות רבות ומגוונות, אבל הבנת התופעה מספקת גם הצצה פנימית אל נפשו של האדם, אל עצמו ואל מערכת קבלת ההחלטות או אי קבלת ההחלטות שפועלת בתוכנו.

חלק מציבור ה"לא מצביעים" אף מביע התנגדות לעצם קיום הבחירות. הם מנסים לשכנע, מתווכחים, עורכים פרובוקציות ומסעות פרסום והכול במטרה אחת – לשכנע אנשים להימנע מלהצביע בבחירות. זה מתחיל בתהליכי בחירות קטנים, מקומיים. אפילו בוויכוח בוועד הבית שבו אחד הצדדים לא ישתתף בהצבעות כדי לא לתת לגיטימציה לאלה שמנהלים אותן. בקצה הסקאלה נמצאים נטורי קרתא הקוראים להחרים את הבחירות לנכנסת בגלל התנגדות למהותה של המדינה.

אחרים יתמכו בקיומו של הגוף שלו מצביעים אך יימנעו מהשתתפות בתהליך הבחירות מתוך מחאה. הם כועסים על הנבחרים, מוקיעים את השחיתות במערכת, ובעיקר חשים שאין להם על מי לסמוך. כדי להראות את חוסר שביעות רצונם הם לא יבחרו באף מועמד ואף ינסו לשכנע אחרים לנהוג כמוהם.

סוג שלישי של מתנגדי בחירות הם המרתקים ביותר. אפשר לקרוא להם ה"מתרצים". הם מתעניינים בפוליטיקה, בחדשות ובנעשה בעולם; הם משתתפים

בדיונים ויש להם דעה מוצקה בכל עניין, ובכל זאת, הם לא יבחרו. הם לא ישתתפו בתהליך הבחירות ולא ייתנו את קולם לצד זה או אחר – ויספקו מניע מתחמק, שולי או אגבי: "אין לי כוח לעמוד בתור", "אני עסוק", "זה ממילא לא משפיע" וכיוצא באלה. הם לא ישכנעו אותך להשתתף בבחירות ולא ישכנעו אותך להימנע מהן, הם פשוט יסתפקו בכך ש"הם לא".

שלל התירוצים מכסים על משהו עמוק יותר, על רובד פנימי בנפש האדם. ההתחמקות התמוהה והשינויים התכופים בהסברים מעידים על כך שאנשים אלה אינם מספקים נימוק כן להחרמת התהליך. גם הפסיביות שלהם – אנחנו לא משתתפים אבל מכבדים את זכותם של האחרים להשתתף – מעלה חשד שהאנשים האלו פשוט "מִפְחֵדִים".

הם נמנעים מבחירה כיוון שהם מפחדים ממנה. אין מדובר בפאניקה המלווה בתגובות פיזיות כמו חיוורון או רעידות, אלא יותר פחד נפשי, שדומה לפחד מכישלון או פחד מלקיחת אחריות. אנשים אלה מעדיפים לא לבחור כדי להימנע מלהיות אחראים לתהליכים רעים שיקרו בעתיד. הפחד הזה מנהל אותם ומונע מהם לבחור. לטעמי הדפוס הזה מסוכן מכל הבחינות. הפחד משינוי מונע מאנשים להתקדם בחיים: בעבודה, בלימודים, בזוגיות, ואפילו בתחביבים. הם פשוט נשארים במקום כדי לא לקחת אחריות על בחירה שאולי לא תצליח. התרופה העיקרית למצב היא המודעות לפחד הזה, וההבנה העמוקה שיש לפחד השלכות על המפחד ועל הסובבים אותו. לעתים קרובות עצם המודעות לכך שמי שלא עושה וטועה לעולם לא יצליח, מסייעת לצאת מהפלוטר של אי-בחירה. ■